

Het muzische perspectief als verrijking van praktijkgericht onderzoek

Daan Andriessen

Mijn kijk op muzisch onderzoek komt vanuit de wereld van het onderzoek. Sinds mijn allereerste college van prof. Hans van der Zouwen aan de Vrije Universiteit over onderzoeksmethoden ben ik gegrepen door de vraag: hoe kan je goed onderzoek doen? Mijn blik op de wereld is een blik vanuit de wereld van de wetenschap. En dat is een bijzondere wereld.

De wereld van de wetenschap is een hogere wereld. Daar waar de echt slimme mensen werken. Degenen die zoveel nadenken. De wereld van de wetenschap is een lagere wereld. Een wereld van ego's, waarin status en carrière domineren. Waarin mensen gedreven worden door publiceren in peer-reviewed journals en er daarbij soms niet voor terugdeinzen om gegevens te verdraaien en te verzinnen. De wereld van de wetenschap is een toekomstige wereld, waarin kennis wordt ontwikkeld die de toekomst mogelijk maakt. Waaruit de oplossingen moeten komen om met z'n allen te kunnen over-

leven. De wereld van de wetenschap is een wereld uit het verleden. Met traditionele opvattingen over wat goed onderzoek is en met strenge regels over hoe het moet en wat je wel en niet mag doen. De wetenschap is een gefragmenteerde wereld. Met mensen die zoveel weten van heel weinig dat ze alles weten over niets. De wereld van de wetenschap is monolithische wereld. Een bolwerk dat veroverd moet worden en waarin je niet zomaar wordt toegelaten. Daarvoor moet je door een hele rite de passage. De wereld van de wetenschap is een verre wereld. Ver van wat ik hier in het nu aan het meemaken ben. Ver van mijn zintuigen, mijn gevoel, mijn lichaam. En dat is best raar. Want onderzoek is heel dichtbij. Dat doe ik elke dag.

Ik ben nieuwsgierig naar nieuwe dingen. Hoe alles in elkaar zit. Hoe het gemaakt wordt. Hoe het werkt. Wat er wel en niet werkt. Hoe ik het kan vatten. Hoe ik het kan samenvatten. De vraag is daarbij mijn

grootste vriend. Een goede vraag is mooi. Die inspireert. Verbaast. Hoe brengen we wetenschappelijk onderzoek ook bij mensen? Hoe kunnen wij onderzoek doen dat dichtbij is? Onderzoek dat bijdraagt aan het goede en zelf ook goed is? Dat zich afspeelt in het hier in nu? Waarin onderzoeken en spelen weer mogen worden verbonden zoals kinderen spelenderwijs onderzoeken? Waarin onze meerstemmigheid opklinkt en gehoord wordt? Waarin er geen machtsverschil is tussen jou en mij, tussen onderzoeker en onderzochte? Waarin onderzoeken, leren, veranderen en maken geen gescheiden activiteiten zijn maar activiteiten die elkaar in het hier en nu versterken? Waarin het onderzoek direct waarde voor ons creëert en niet pas na jaren, waarbij je ook nog eerst het artikel moet lezen? Onderzoek waarin jij en ik hoofd en hart mogen verbinden en intuïtie, gevoel en normativiteit als databronnen mogen gebruiken? Waarin vervoering en verstand hand in hand gaan?

Deze vragen hebben mij gemotiveerd om vanaf 2017 met Bart van Rosmalen en Michiel de Ronde een Instituut voor Muzisch Onderzoek in de steigers te gaan zetten. Bart heeft in zijn proefschrift laten zien dat de negen Griekse muzen nog springlevend zijn en een belangrijke bijdrage kunnen spelen in het verbeteren van de wereld in deze complexe tijden. Niet alleen toonde hij dat aan in een overtuigend verhaal, hij praktiseert dat ook. Hij ontwikkelt werkvormen, zet kringen op en brengt mensen bij elkaar. En die muzische invalshoek heeft veel eigenschappen die raken aan de verlangens die ik hier boven schets.

De muzen vervoeren, dragen bij aan goed werk, brengen door hun opvoeringen de toeschouwer in het hier en het nu, wakkeren meerstemmigheid aan, verbinden hoofd en hart. En kunnen ook nog eens op een hele onderzoekende manier worden gebruikt. Op musework.nl tref je allerlei muzische werkvormen aan en van de meeste bestaat nu ook een onderzoeksvariant die je zo kan gebruiken. Deze zijn in te zetten in je onderzoek en genereren dan gegevens of helpen bij de analyse van die gegevens. Dit Blad laat een groot aantal voorbeelden zien van de toepassing van muzisch onderzoek. De staalkaart toont dat er heel veel mogelijk is. Waarna bij jou de twijfel zou kunnen rijzen: is dan alles onderzoek? Nee, natuurlijk niet. Maar wat is dan wel onderzoek? Wat zijn de kenmerken van onderzoek? Onderzoek heeft volgens mij drie kenmerken:

1. Onderzoek is een activiteit die *nieuwe kennis* oplevert. En dan bedoel ik ook echt nieuw: nieuw voor de wereld. Er komt iets uit dat wij eerder nog niet hadden.
2. Deze kennis wordt gedeeld met anderen. Ten tonele gebracht, opgevoerd, verspreid via woord, beeld, geluid. Als dat niet gebeurt dan is er geen sprake van onderzoek maar van individueel leren. Heel vaak leren we iets waarbij het geleerde privé blijft. Bij onderzoek wordt het leren ter beschikking gesteld aan anderen.
3. In onderzoek werk je *methodisch*. We maken gebruik van een aanpak en van methoden die we ook uitleggen. Hierdoor is de kennis die we ontwikkelen herleidbaar. Het is mogelijk om te herleiden waar de kennis vandaan komt en hoe die tot stand is gekomen.

Ook muzisch onderzoek moet voldoen aan deze drie kenmerken van onderzoek. Anders is het geen onderzoek maar iets anders: een interventie, een opvoering, een leerproces. In het Instituut voor Muzisch Onderzoek ontwikkelen we dit idee van muzisch onderzoek verder. Wij doen onderzoek naar muzisch onderzoek. Waarbij ieder van de drie kenmerken onderwerp is van studie.

Het eerste kenmerk: onderzoek is een activiteit die nieuwe kennis oplevert. Een belangrijke vraag is welke soorten kennis muzisch onderzoek oplevert. Voor het antwoord op die vraag kan je aansluiting zoeken bij een brede opvatting over kennis, zoals bijvoorbeeld voorgesteld door Markauskaite & Goodyear (2017). Deze auteurs maken onderscheid tussen:

- Conceptuele kennis: de modelmatige kennis die bijvoorbeeld nagestreefd wordt in veel natuurwetenschappen en die de werkelijkheid in abstractie beschrijft en verklaart.
- Handelingskennis: kennis die professionals helpt om te handelen, zoals bijvoorbeeld de kennis die wordt geproduceerd in de geneeskundige wetenschappen.
- Sociale kennis: kennis over sociale omgang tussen mensen die het mogelijk maakt andere mensen te begrijpen en sociaal te handelen.
- Materiële kennis: kennis over hoe materie zich gedraagt en reageert zoals de kennis die een pottenbakker heeft over de eigenschappen van zijn materiaal.
- Lichamelijke kennis: kennis over de sensoriek van je lichaam, die het mogelijk maakt fysieke handelingen uit te voeren zoals bijvoorbeeld fietsen.

Het resultaat van jouw muzisch onderzoek kan al deze vormen van kennis zijn. En dat heeft gevolgen voor de manier waarop je deze kennis deelt. Dat is het tweede kenmerk van onderzoek waar wij onderzoek naar doen. Conceptuele kennis leent zich goed om te delen in een artikel. Maar dat gaat niet op voor lichamelijke kennis. Daarvoor zijn andere vormen van opvoering nodig. In het Instituut onderzoeken we vormen om kennis uit muzisch onderzoek te delen.

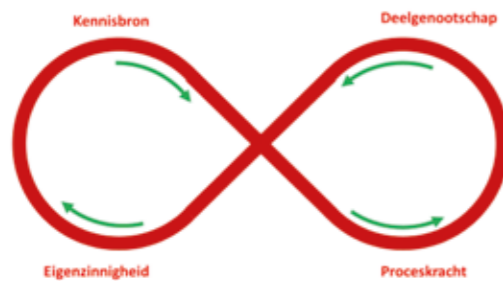
Het derde kenmerk is dat onderzoek methodisch is. Hieruit volgt de belangrijke vraag wat de methodologie is van muzisch onderzoek. Heeft die een eigen methodologie? Hoe vult deze methodologie het repertoire aan van onderzoeksaanpakken uit traditioneel onderzoek? Wat is daarvan de meerwaarde? Op dit vlak hebben we inmiddels al een aantal methoden. Deze zijn op musework.nl terug te vinden.

Maar in onderzoek zijn niet alleen de methoden van belang maar ook de manier waarop methoden worden gecombineerd tot een consistent geheel. Methodologen hebben het dan over het onderzoeksdesign. Een onderzoeksdesign is een configuratie van onderzoeksmethoden voor het verzamelen en analyseren van gegevens. Wat is het onderzoeksdesign van jouw muzisch onderzoek? Hoe combineer je muzische onderzoeksmethoden zodanig dat je de werking van het muzisch werken optimaal benut?

In zijn inleiding op de hoofdstukken van Michiel de Ronde de werking van muzisch onderzoek samen in vier woorden:

- Eigenzinnigheid
- Kennisbron
- Proceskracht
- Deelgenootschap

Hij schetst daarbij de beweging in de vorm van een lemniscaat:

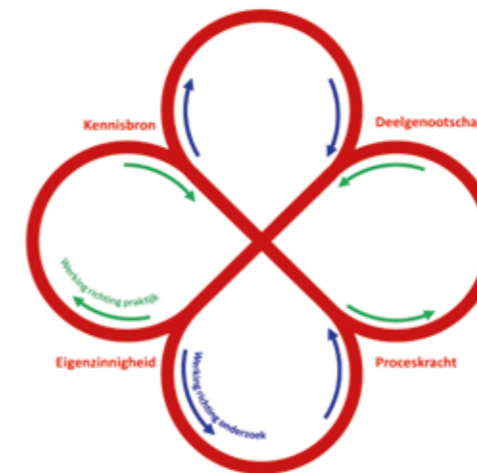
Michiel laat hiermee mooi de werking zien richting de praktijk. Wanneer je wordt aangeraakt door de eigenzinnigheid van de muzen (1) blijken deze een toegangspoort tot nieuwe vormen van weten en kennen (2). Dit nieuwe inzicht kan je inzetten als een proceskracht (3). Het zet aan tot beweging die vervolgens leidt tot verbinding tussen mensen en tot deelgenootschap (4).

Hierbinnen kan je ook nieuwe kennis ontwikkelen. Het proces dat je in gang zetten bij stap 3 kan je gebruiken om op te reflecteren. Hoe is het gegaan? Wat werkt wel en wat niet? Wat kunnen we ervan leren? Hierbij zijn stap 2 en 3 omgedraaid. De volgorde is dan:

1. *Eigenzinnigheid*: instappen.
Kernvraag: Hoe stap ik in?
  - Wat wil ik bereiken?
  - Wat heb ik voor een vraag?
  - Hoe introduceer ik het zo dat ik zelf als persoon verschijn?
2. *Proceskracht*: spelen, vertellen, maken.
Kernvraag: hoe werken we samen er aan?
  - Welke manier van werken past bij de intentie?
  - Welke manier van werken past bij de vraag?
  - Welke manier van werken past bij mij?
3. *Kennisbron*: oogsten.
Kernvraag: Wat levert het op?
  - Welk soort opbrengst verschijnt uit stap 2?
    - Een gevoel
    - Een beeld
    - Een associatie
    - Een idee
    - Gegevens
    - Een model
    - Een theorie
  - Hoe past dit bij de vraag?
  - Hoe pak ik dit vast?

4. *Deelgenootschap*: maken, opvoeren.
Kernvraag: Wat maak ik ervan?
  - Voor wie maken we het?
  - Wat moet het doen/teweeg brengen/overbrengen?
  - Hoe kan ik het opvoeren?

Deze vier stappen vatten de methodologie samen van muzisch onderzoek zoals we die binnen de Werkplaats Muzisch Onderzoek hebben toegepast. Binnen de afzonderlijke stappen zijn er eindeloos veel varianten mogelijk. We hebben de deelnemers aangemoedigd hun eigen varianten te ontwikkelen. De werking van muzisch onderzoek richting de praktijk zoals Michiel die schetst gecombineerd met de werking van muzisch onderzoek richting het ontwikkelen van nieuwe kennis is in onderstaande dubbele lemniscaat weergegeven. Wij staan pas aan het begin en er is nog heel veel te ontdekken en te ontwikkelen aan de methodologie van muzisch onderzoek. Daarom neem ik deel aan het Instituut voor Muzisch Onderzoek.

Referenties

Markauskaite, L., & Goodyear, P. (2017). *Epistemic Fluency and Professional Education*. Dordrecht: Springer Netherlands.